Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 26 АПРЕЛЬ, 1988 ШУ. ★ № 50 (7553). ★ Мах 3 кеп.

СССР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЯРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:** цхьайттазлагIа хержача Советски Союза Социалистически Республикай Лакхехьарча Совета нйслагIа сесси 1988 шера 24 мае городе Москве гулъе.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. ГРОМЫКО.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.

1988 шера 22 апреле.

* * *

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо хоам бу цхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета нйслагIча сессе дувца аьнна е дешаш оттаде лаьрхIа хиларах:

1. Кооперацех долча СССР Закона проектах.
2. КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа жилищни, культурно-бытовой гIишлош хьалъяра программа кхоачашъелга Iалашдара советски а боахамий а органаша беча балхах.
3. СССР Лакхехьарча суда балхах йола отчет.
4. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарах.

Агропромышленни комплекса болхлой! Хьинаре къовсам лоаттабе Кхачан программа кхоачашъяра тIехьа! ЛерргIа чакхйоахача кооперацеи хозрасчетеи кIийлен тIа производства эффективность лакхъе!

(1-ча Майна дола КПСС ЦК ТIахьехамаш).

НАЬХА ХЬАШТАШ ДИЦДАЬЬ

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза шоллагIча мехотряда къахьегамхоша лакхача темпашца дIахьу бIаьстанкхашкара балхаш. ХIанз укх сахьате деррига шоай хьинар оарцагIа а даьккха, дикагIа йолча агротехнически ханашка коартолаш дIайийна бала боахк уж.

Хоза хьежаш малх а болаш, безаме ди дар тхо цига нийсденнар. Шоайла яхье яьлча санна, бухь билла кхашка гIолла лелаш яр коартолаш дIаювш йола 2 агрегат. Оаха цига яьккхача юкъа уж сайца йовнзар тхона. Гуш дар, доккхача хьинарца цар уж балхаш кхоачашдеш хилар.

— Тхо-м, хьогге а коартолаш дIайийна даьнна хургдар, йоачаш юкъе ца лелхаре, — яхаш дувц механизированни отряда начальника А. Литвиненкос. — Цул совгIа, дикка ха йоаяьй оаха дIаюв коартолаш йоацаш а. Цхьаццанахьара тIакхахьа езаш хилар уж а. ТIаккха, шоашта ма хой шоана, цо мел ха йоаю.

— Из-м хIама а дац, — йоах дIахо механизатора В. Синчина, — кхашкара балхаш оаха дIадоладаьча хана денз боахама кулгалхоех, е специалистех цхьа дегI юхеденадац тхона. Оаха фу ду, тхона фу эш хьожаш саг вац укхаза. Боккъалдар аьлча, хьакимаш малагIа гIулакхаш кхоачашдеш ба ховш дац тхо.

— Со Iалаьмате цецвоалаш цхьа хIама да, — тIатох вокх механизатора И. Нажанова, — Из фуд аьлча, массехк ди хьалха цигга новкъа гIолла цIе машинаца Iоводаш, тхогахьа хьа а хьежаш, юха ца соцаш дIавахар-кх тха парторг. Из ца хилча фу хургда новкъа?

Уж тайпа лоткъамаш дар тхона хьахозараш. Белгалдаккха доагIа, цхьа бахьан мукъагIа шоаш теркалбеш хилча, цу наха уж къамаьлаш деш ха йоаерг ца хилар. Уж хьаьнала къахьегамхой ба, е даьссача хабарашца хьашт долаш а бац. Из ништа хилара тешал ду укх тайпарча цифраша: дийнахьара задани 3,6 гектар йолча, балха арабаьннача дийнахьа итт гектарага дIакхоачаш коартолаш дIаюв механизатораша Синчин Владимирен Нажанов Ибрагимен. ТIаккха, шеко яц, нагахьа санна цар хьашташ дизза кхоачашдеш хилча, кхы а лакхагIа уж хьоккхамаш хургхиларах.

— Укх шера из культура оаха кхеергья 150 гектара тIа, — дувц дIахо мехотряда кулгалхочо А. Литвиненкос. — ХIаьта хIанз укх сахьате дIайийна яьннар аханел дикка совгIа я. Нагахьа, кхы йоачан юкъе иккха болх ца хуле, укх шинкхаь дийнахьа уж дIайийна дала деза тхо. Новкъа да хьакимаш тха йоакхо е бицлуш хилар.

Дог тохадолийтаргдолаш дар тIехьара уж цун дешаш. Шеко яцар уж дешаш дег тIара доагIаш хиларах.

БIаьстан - кхашкара балхаш цхьан комплексагIа дIахьош ба отряда механизатораш. Гурахьа дийнача ялаташа дIалоаца 80 гектар лаьтта агротехнически боккъонаша дIа ма деххара, дизза гIуллакх дIа а кхачийта, Iодиллад. ХIаьта хьажкIаш дIаювргйолга 376 гектар лаьттана доагIаш дола Iунал дIакхоачийташ латт. ХIанз цар керттера деккхар — ма хулла сихагIа из культура дIайийна балар. Цул совгIа, шоашкара ледарло ца гойташ кхыдола кхашкара балхаш кхоачашдеш ба отряда къахьегамхой.

Белгалбаха боагIа юххьанца денз социалистически яхье хьалхале а лелаеш, тIатеIIа кхашкара балхаш дIахьош боахка ахархой М. Аксютенко, В. Меренков, И. Дубинцин, В. Шевяков, кхыбараш. Цхьа ди дIадодац царех хIаране дийнахьара задани 125 — 130 процент кхоачаш ца еш.

Кхашка ялаташ дIадийнад аьнна, чакхбалац механизаторий болх. Ца хаддаш Iунал дIа а кхоачийташ хьалкхеде деза дIадийна ялаташ. Эггара тIехьагIа ханнахьа, ца бойташ чуэца беза хьувкъам. Лоацца аьлча, доккха дукъ ца дарна тIалаттар. Хозача кабинеташка хайша багIа йиш яц царга, е кIаьдача машинаш тIа багIа а мукъа бац. Цудухьа, чIоагIа бакъахьа хетар-кх, цу гIулакха деххарийла бараша кхаш леладерий йизза йоккхо еш хилча.

М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

Шоайла шерра социалистически яхь а йоаржаяь, бурув тохара балхий Малгобекски управлене ерригача подразделенеша башха-дика къахьегама толамаш доах. ПланагIа карарча шера цхьоалагIча квартале 4000 метр кIоарга бурув тоха дезар цар, хIаьта техар 5172 метр да. Шоаш тIайийца социалистически деккараш 28,3 процент тIехкхоачашдир. Соахка цу юкъа хинначунца нийсдича 27 процент гаргга дукхагIа балхаш даьд УБР коллективо.

Соахка а санна, социалистически яхье хьалхале дIа ца хецаш хьайоагIа Садаев Руслана кулгалдеча № 23 йолча буровой интернациональни коллектив. 44 процент тIехкхоачашъяьй цо квартала план, доагIачул совгIа 66 метр бурув а тохаш. Тоъал ха я цу коллективо «Коммунистически къахьегама бригада» яха еза цIи лелаю. ШийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план соахка 14 июле кхоачашъяьй цо.

Цу боккхача къахьегама толама ший доккха дакъа юкъедихьад бурильщика Жариков Василий Николаевича кулгалдеча вахта бурувдеттараша. Март бутт бекъалуш кхоачашъяьй цар бурув тохара шоай кхаь шера план. Гарга ба цу хьохкама Хитайлов Александр Иванович керте латтача вахта бурувдеттараш а. Къахьегаме шоашкара къаьгга масал а гойташ, тIехдика болх беш ба дизелисташ Таркоев ИбраьхIам, Потапов Николай, Гулоев Махьмад-Гири, бурувдеттачун гIончаш Пешхоев Идрис, Гаркавенко Юрий, Косумов Рамзан, лаборант Ширбиева Роза, слесараш Филасов Александр, Бирюков Михаил, кхы дуккхабараш.

СУРТАШ ТIА: 1) аьрдехьара аьттехьа) Н. Потапов, И. Пешхоев, М.-Г. Гулоев, И. Музыкаев; 2) № 23 йола буровой установка; 3) вахта кулгалхо, бурувдеттар А. Хитайлов.

Р. АУШЕВА сурташ.

Нн. С. С. Керимовнен В. У. Тутаевнен Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамоташ яларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Партийни органашка дуккхача шерашка беркате болх барах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Керимов** Салман Саaевича — КПСС Нохч - ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела инструктора, **Тутаев** Iусмана Вахийна — КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе заместитела.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.

1988 шера 22 апреле.

ХРОНИКА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо доккхий гIулакхаш карагIдувлларахи дуккхача шерашка беркате болх барахи «РСФСР транспорта заслуженни болхло» яха сийлен цIи еннай **Скребнева** Ксения Тимофеевнана — Грозне станце мухьеи багажеи йоккхагIйолча примосдатчикана.

ЛАЬТТО СИЙ ДАЬККХАР

Цунна хьалхашка улл кха — лаьтта. БIарг ма кхоачча дIаьха да из. Саго санна ший дувхар хувц цо шера массехказа. Цунгара Iомабенна хила беза-кх нах хоза, беркате хила. Iа цунга ладувгIаш хилча хьоца къамаьл ду цо. Iай — кIайча юврглана кIалара, бIаьсти — тохаш доагIача зIийргашца, гурахьа — тоаденна латтача каний шершарца.

Массаза хьоца да из, хьа дега юхxе. Iовижа, хьалгIатта е гаьнарча наькъа ваха йиш яц хьа из дага ца латташ. ХьоашалгIа вагIаш Iа къамаьл дувцаогда бакъда, хьа уйлашка лаьтта латтаргда. Даьй лаьтта. Хьо гIозвоахар, хьа наб йоаер, хьа сий лакха лоаттадер, хьох саг ваьр хьо лакхаленашка кхувлар.

1978 шера денз «Назрановский» совхозе къахьегаш хьавоагIа Пугоев Салман. Цу юкъа дика Iомаяьй цо ший професси. Боахама дикагIболча механизаторашта уллув дIаэттав из тахан.

Ховш ма хиллара. цун болх аттачарех бац. Коартол, хьажкIа, кхыйола культураш царна доал дарга хьежжа мара хьахилац. Механизатора керттерча декхарех цаI да кхай тIа араваьлча ший хьинар ца кходар шийна хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдар. Из дош Салмана кхетадаь дукха ха я. Лаьтта оахе, макха боаккхе, ги дIадуй — массе а метте гучадоал из лаьтташца безам болаш волга, ший декхараш цо массаза тIехкхоачашделга. Иштта саг ва из. Кхыча бесса къахьега ха а хаи цунна мага а магац.

Совхозе балха валехь, «Электроинструмент» заводе къахьийгар Салмана. Цул тIехьагIа фабрике балха вахар. Бакъда, цига а дукха ха яккханзар. Фабрике вена цхьа шу даьлча моттигерча № 4 СПТУ деша вахар. Из йистеяьккхача - «Назрановский» совхозе балха эттар.

Дика къахьегамхой массе хана хиннаб цу боахаме. Уж Салман балха веча а шортта бар укхxаза. Царгара опыт, говзал, цхьацца йола балха къайленаш хьаийеш, дIабоалабир цо механизатора никъ. ХIаьта тахан из ше а кхычарна хьехар де йиш йолаш воккха говзанча хинна дIаэттав. Дийнахьара норма 200 процент кхоачашъю цо.

ЦIаккха ха зехьа йоаеш оамал яц Салмана. Кхай тIа тхо кхаьчача хана гаьннара хьайоагIаш зийра оаха цун трактор. Цу дийнахьа, ший декхараш кхоачашдаь, кхыча звенона новкъостал деш воаллар из.

— Цхьа сахьати итт миноти дIайода цига хьалваха юхавоагIача юкъа, — аьлар Салмана. — Оахаш долча кха йIоахал 3 километр я. Иштта ма хулла сихагIа а дикагIа а чакхдаккха гIерт со айса дIадоладаь гIулакх.

Дика механизатор хиларал совгIа нахаца Iимерза, дог цIена, эшача метте дика новкъост волаш из хиларах, 1980 шера коммунистически парте мугIарашка дIаийцар Салман. Цу хана денз кхы а лакхбеннаб цун бехктокхам, къахьегама овсарле. Кхачан программа кхоачашъеш ший лоархIаме дакъа юкъехьу коммуниста Пугоева.

— Салман санна вола механизатор лаха тахан атта дац, — йоах бригадира Беков Махьмад-Гире. — Берригаш а из санна хилча хIана дувцар Iа! Iа цунга цкъа аьннар, кхы хьалхадаккха дезаш вац из.

Салмана доахаш дола толамаш теркал ца деш дисадац. Хьинаре къахьегарах дукха грамоташ, ахчан премеш, совгIаташ тийннад цунна.

М. АХИЛЬГОВ.

КПСС ОБКОМЕ

КПСС обкома бюро аргIанарча заседане-йиjцар 1988 шера I-ча квартале промышленностеи транспортеи боахама доалдара радикальни реформа кхоачашъяра хьакъехьа партийни комитеташа баьча балха итогаш. Белгалдаьккхад партийни комитеташа чакхбаьхача организаторски а политически а балхо цхьайолча коллективашка предприятех (объединенех) долча СССР Законага хьежжа, шерра боахама расчета, шоаш шоашта финансировани яра шоаш шоашта доалдара принципех пайда а ийбеш, цхьоалагIча квартале дика толамаш дахийта хилар.

Цунца цхьана дукхагIйолча партийни, пачхахьалкхеи, общественни организацеша СССР Закона хьалашка предприятешка болх байтара дешащара отношени хьайицаяц, дукхагIйолча хана экономика политически методашца а ца деш административни хьисапе ду доал, къахьегама коллективай хьинари маькарали дегIакхувлац.

Партийни комитетий аппараташта хIанз а ма барра бовзац экономически реформа чулоацам, цар юххьанцарча партийни организацешта гIо дац. ДукхагIйолча хана партийни организацей секретараша 80 процентага кхоачаш ха горкомий райкомий порученеш кхоачашъеш, тайптайпарча совещанешка дакъа лувцаш йоаю.

Хоалуш хувцамаш хиннадац КПСС Гудермесски горкома, Заводской, Ленински, Старопромысловски, Шалински, Назрановски райкомий балха стилеи методашкеи. Демократи мела дегIаух «Грознефтеоргсинтез» объединене, «Электроинструмент», Карабулакски химреагентий заводашка.

ДукхагIйола предприятеш во кийчъяьяр йиззача хозрасчета хьалашка болх бара, царна производства дегIакхувлара йолаш йолча таронех пайда эца маганзар. Из бахьан долаш промышленноста предприятеша договорах продукцена поставка яра декхар 98,2 процент мара кхоачашданзар. Товарни продукци лаьрххIача боараме хьае вIацтIехьдаланзар, цун дикал хIанз а лохерча боараме я. Цхьаккха хIама хувцаденнадац машиннаькъа, автомобильни транспорта, бувзама средтвай балха тIа а.

КПСС обкома бюрос парте горкомаши райкомаши декхарийла йир предприятех (объединенех) дола СССР Закона хьалашка къахьегача предприятей бахлара белгалдаьхача кхоачамбоацараш та КПСС ЦК дIадехарашка хьежжа принципиально мах бе, лоаццача хана промышленноста а транспорта а предприятей болх овлангара хувцалга Iалашдергдолча де дезарий комплекс кхоачашъе. КПСС горкомий, райкомий секретарий теркам тIаэзар моттигашкарча гIулакхашта лоаттабу тIахьожам мелбалийтаи кадрашкара доагIар хьа ца дехаши хилар.

Бюрос партийни комитеташ, министерстваш, ведомстваш декхарийла йир КПСС ЦК июньски (1987 ш.) Пленума решенеш лорзагIа ца йоалийташ кхоачашъелга Iалашде, предприятеш йиззача хозрасчетагеи шоаш шоашта финансировани яргеи йоахалга леррагIа чакхдаккха.

КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС соцамга хьежжа, болх беш боаца нах общественни пайданеча къахьегама юкъеозара, нах балха увттабара система эргаяккхара къахьегамхой социальни гарантеш чIоагIъяра хьакъехьа республике баьча балха хьохкамашка а хьежжа, цу дешай хьакъехьа парте обкома бюрос белгалдаьккхар, НГIАССР партийни, советски, профсоюзни, боахамий органаша болх ца беш бола нах производствана юкъеозара кхы тIа цхьадола гIулакхаш де лаьрхIа хилар. Кхы тIа общественни производстве балха болча наьха дукхал 29,6 эзар сагага кхоачаш дегIаенай.

Цунца цхьана баха нах балха увттабара, къахьегама ресурсех эффективно пайда ийбара проблема хIанз а ира латт. Партийни, советски, боахамий, профсоюзни органаша йизза кхоачашйиц цу хьакъехьа белгалъяьхка мероприятеш. 1988 шера 1-ча январага болх беш йолча производствашка 6,5 эзар совгIа болхло тоъацар. Агропроме, гIишлош еча кхыча доакъошка кхы тIа балха моттигаш хьаяра гIулакх ледара лел. Промышленносте сменноста коэффицент 1,32 мара яц.

Промышленни предприятешка филиалаш, цехаш, участкаш, колхозашкеи совхозашкеи подсобни производстваш, промыслаш дегIакхувлара хьакъехьа беш бола болх кхоачамболлаш хьинаре бац. Кхы тIа кхалнах къахьегама юкъеозара гIулакх берий бешамаш, ясленш геттара лохача темпашца хьалъеш хиларо юхаувз.

Госплана, министерстваша, ведомстваша, горрайисполкомаша болх беш боаца нах кийчбара, царна профориентаци яра хьакъехьа доаггIаш дола де дезараш тIанийцадац. ХIанз болх бе йолайолийташ йолча предприятешта, производствашта хачнахьа кадраш кийчйиц. Промышленносте, гIишлошъеча болх бе къахьегамхой юкъеозара гIулакх производстваша ритмично болх ца баро, культура лоха хиларо юхаувз. НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, боахамий кулгалхоша ледара кхоачашбу болхлой моттигашта аттестаци рационализаци яра бола правительства, ВЦСПС соцам.

Уж белгалдаьха кхоачамбоацараш КПСС обкома отделаша, партийни комитеташа цу лоархIамерча политически экономически проблема боаггIача тайпара теркам ца бар бахьан долаш, хьахиннад.

КПСС обкома бюрос КПСС горкомашкара, райкомашкара НГIАССР Министрий Советагара, горрайисполкомашкара, профсоюза обкомашкара хьадийхар белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадоахалга, болх ца беш лела нах къахьегама юкъеозара лаьрхIа чIоагIъяь комплексни программа кхоачашъяра хьакъехьа беш бола организаторски а политически а болх чIоагIбелга.

Бюрос иштта цу доакъой, ведомствай предприятей кулгалхошта тIадиллар 1988 шера этапегIа участкаш, цехаш, производстваш шин, кхаь сменагIа болх барга йоахалга хIаьта уникальни наукоемки оборудовани — кхаь смена балха режимага йоаккхалга чакхдоаккхалга, иштта болх беш боаца нах къахьегама юкъеозара йола комплексни программа шеко а йоацаш кхоачашъергйола кхыдола де дезараш белгалдаьхад.

КПСС обкома бюро хьежар СССР Герзашцарча Низашка гIулакх де болха кагий нах дикагIа кийчбара а «Запаса къонача бIухой Ерригсоюзни вIашагIкхетара итогех» КПСС ЦК-ас баьча соцамо яххача хьисапе запасерча къонача бIухошца беча балха а дешашка. Хьажаро хьа ма хьоккхара, кагийча наха тIемапатриотически кхетам луча, уж тIема гIулакха кийчбеча цхьадола дика хIамаш карагIдаьннад. Призывника денош, тIемеи къахьегамеи ветеранашца, запасерча бIухошца, тIемхошца-интернационалисташца вIашагIкхеташ, оборонно-массови балха месячникаш ду.

Из иштта дале а, анализо хьахьекхар эскаре гIулакх де баха кагий нах кийчбара партийни, советски, комсомольски органаша, военни комиссарнаташа беча балха тIа хIанз а кIезига доаца кхоачамбоацараш хилар. Индивидуальни кхетамбалара балха метта дукхагIа массови мероприятеш ю, теркал ца беш бус «башха леpттIа боаца» призывникаш оалараш. ДIадахача шера царна юкъера гучабаьннаб наркоманаш, спиртной маларaш меларaш. Царех цхьабараша шоаш динах тешаш ба йоахар, эскаре тIахьехалехьа тайп-тайпара зуламаш дарах цхьабараш суд яь бар.

ГIулакх тоадара хила йоагIа влияни йиц КПСС райкомаша, халкъа депутатий Советаша, общественни организацеша. ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да юххьанца тIема кийчлулга вIаштIехьдоаккхача. НГIАССР Министрий Совето кхоачашбанзар оборонно-спортивни унахцIено тоаяра лагераш яхкарах 1987 шера 10 марта шебаь соцам. Допризывнии призывнии ха йолча кагийча наха юкъе хила ма боаггIара бац дарба дара-унахцIено тоаяра болх унахцIено лораяра Министерствас. Призывникаш юкъара образовани хургйолаш кийчбара боарам лоха ба, дуккха бола кагий нах хан-ханнахьа физкультураи спортеи занятеш яра юкъеозац.

КПСС обкома бюрос парте горкомашта, райкомашта, НГIАССР Министрий Совета, горрайисполкомашта, военни комиссарнаташта тIадиллад тIема-патриотически кхетам балеи оборонно-массови болх беи декхарийла йола ерригa ведомстваши организацеши вIашагIтохалга тоаде, из дара эша организационни материальни хьалаш хилийта.

Болх беча наьха къахьегама хьалаш тоадара, предприятера социальни сфера дегIайоалаяра, Нохч-ГIалгIай цементни завода опыт вIашагIтехар бюрос. Завода партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, администраце дукха хIама даьд укх тIеххьарча хана болхлой къахьегама хьалаш тоадеш, социальни сфера дегIайоалаеш. Ерригача цехашка вIаштIехьдаьхад салаIа цIенош, заводе болх беш я саунa, са паргIата доаккха цIенош, спортивни зал чуйола комплексаш. ХьайийллаI балха барзкъан салон, йолаш я дийнахьа а бус а болх беш йола столови, буфет, витаминни бар, кулинарни кондитерски хIамаш йохка тика. Хьалъяь йоалаш латт маьхки булкаши ергйола цех, кхачан товараши юрта боахама продукташи йохкаш хургйола тика. Болхлой бераш школе даха ха йоацача берий учрежденешкарча моттигашца Iалашдаьд. Хьалдеш да нах чубаха цIенош, духовни хьашташ кхоачашдара, культурни салоIалга вIаштIехьдаккхара гIулакхаш ду. Завода директора Ю. Д. Усамова инициатива хьаллоац КПСС Шалински райкоме.

Наьха хадданза йоакхо еш хиларо болхлой къахьегама хьинар айдаьд. Ше хьахиннача хана денз эггара хьалха 1987 шера 4,2 миллион сом пайда бир предприяте. Заводера шозза кIезигагIа балхара дIабувл нах хIанз, кIезигагIа профессиональни цамогаш хул.

КПСС обкома бюрос могайир болх беча наьха къахьегама хьалаш тоадара цементни завода опыт, шерра дIайоаржаяра из парте горкомашта, райкомашта, горрайисполкомашта мога а йир.

Бюро иштта хьежар Нохч-ГIалгIай АССР 1988 шера хьалхарча квартале городий, районий, промышленноста, гIишлош еча, транспорта, бувзама, торговле, бытовой гIулакх дара къахьегама коллективай хиннача социалистически яхьа итогашка, 1988 шера хьалхарча квартале хьайбай продукташ дукхагIа яхараи кийчъяраи тIехьа лелаяьча республикански социалистически яхьа итогашка.

«Нах чубаха индивидуальни цIенош хьалделга сихагIа дегIадоаладара де дезачох» 1988 шера 11 феврале КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои баьча соцамга хьежжа, КПСС обкома бюрос НГIАССР Министрий Советаи Госпланаи, СССР Сберегательни банка республикански контораи, халкъа депутатий Советий исполкомашта тIадиллад 1988 — 1990 шерашка а кхойтталагIча пятилетке а нах чубаха индивидуальни цIенош хьалдара боарамаши темпаши дукхагIа хилийтара, индивидуальни цIа хьалде е тоадайта безам болча дезалий хьашташ дизза кхоачашдара дола гIулакхаш оттаде.

КПСС обкома бюрос могайир 1988 шера хьалхарча квартала Нохч - ГIалгIай областной парторганизаце составах йола статотчет, кхы долча дешашка хьежар.

Ширдаьннача гIулакхашца — кара къовсам

ХАНО ДIАДЕХХАЧА ТАЙПАРА

Халкъа боахама интенсификаци яра йола КПСС стратегически курс чакхйоаккхалга берригача наха творчески дакъалоацаш хилча мара, вIаштIехьдаргдоацалга дика кхетаду Надтеречни района партийни организаце.

КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленум чакхъяьнначул тIехьагIа ши шу совгIа йолча хана районера политически хьал хоалуш эргадаьннад. БIарчча хьанийцача къаьнача IаьдалагIа баха а болх бе а йиш йоацалгах кхийттаб нах. Гласность хилар, кулгалхой хоржалга, критика дегIайоагIаш латталга, тIахьожам лохера хьаллоаттабелга — цу дерригнеша наьха бехктокхами граждански хьинари айду.

Из дика хоалу боахамий балхага хьежача. Иштта, дIадахача шера района дукхагIйола къахьегама коллективаш дика лоархIайир шоай планови декхарех.

КIезига теркам тIабахийтац района партийни организаце хадданза наха юкъе беча идейно-политически кхетам балара балха. ХIанз укх сахьате юххьанцара партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, юрта Советий исполкомаша къахьегамхошта юкъера интернациональни, атеистически, тIема-патриотически кхетам балара болх парте райкома оттаьча планагIа бу. Укхаза къаьстта теркам тIабохийт оаха кагирхошта юкъе из болх дукхагIа бара.

Тахан партеи халкъои перестройка кхоачашъеча хано хьакхеллад дIахо а интернациональни, атеистически, патриотически кхетам балара дола дика хьалаш. Уж дешаш массаза КПСС райкома теркама кIалха лоаттадеши хадданза райкома бюро къестадеши хиннад. Иштта, 1986 шера ноябрь бетта хиннача парте райкома IV пленумо цу лостамагIа болх бара йIаьххача ханара программа тIаийцай.

«Къахьегамхошта идейно-политически, интернациональни кхетам лулга дIахо чIоагIдара хьакъехьарча областной партийни организаце декхарех» яхача соахка 7 феврале хиннача республика партийни актива собране соцамо дIадехараш кхоачашдара дола дош 1987 шера февраль бетта райкома бюро шеррача заседане дийцар.

КПСС райкома бюро иштта ладийгIар Знаменски юкъерча школай «Новогорский» совхоза, культура отдела партийни организацеша цу лостамагIа беча балха йолча отчеташка. Ерригача юххьанцарча партийни организацешка цу деша хьакъехьа партийни собранеш чакхъяьхар.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша беча атеистически балха лостам телараи практически новкъостал дараи КПСС райкоме вIашагIъелла группа я. 1987 — 1988 шерашка кагирхошта тIема-патриотически, интернациональни кхетам балара лаьрххIа оттаяь комплексни план я.

Уж мероприятеш юкъейоалаярах хоалуш дийнбелар из болх. Юрташкарча культура ЦIеношка, библиотекашка вIашагIъехкай «Хургвола тIемахо» яха клубаш. Районе тематически сайренаш чакхйоах, кагирхой вIашагIкхетараш хул партеи къахьегамеи ветеранашца.

ХIара шера парте райкомои ВЛКСМ райкомои бехарагIа тха района территоре тIа немецко-фашистски гIаьрахошта духьала тIемаш даьча 347-ча а 417-ча а II степена Суворова орден лелаеча Мелитопольски Сивашскии дивизей ветеранаш боагIа къахьегамхошца, кагирхошца вIашагIкхета. Цох доккха беркат доал къаьстта кагирхошта патриотически кхетам луча. Доккха интернациональни цIей хул цох. БоккхагIбарашта карагIдийннача деналерча гIулакхаша кхы а чIоагIбу кагирхой Даьхенцара безам, социализма идеалашта уж тешаме хулга.

Наьха чIоагIа теркам тIабодаш да районе практика а хинна дIаэтта «Хьадийллача письмон денош», призывникаши эскаре гIулакх деш болча кагирхой ноанойи вIашагIбетталу слеташ, района Ди, санна дола тIемеи къахьегамеи ветеранаша, тIемахоша - интернационалисташа, общественноста дакъалоаца мероприятеш. Атеистически интернациональнии болх шерагIа боаржабара Советаши клубаши я вIашагIъехка. Знаменское яхача юрта Сийлахьбоккхача Даймехка тIем тIа байнарашта хьадийллад мемориальни памятник.

Тайп-тайпара формаш а лехаш дукхагIа теркам тIагIоргболаш бу идейно-политически кхетам балара болх района школашка. Ерригача школашка вIашагI а ехка, болх беш я интернациональни доттагIала клубаш, царна чувоагIа 600 совгIа дешархо. Арахец «Факел», «Вай — интернационалисташ», «Пульс планеты» яха пенгазеташ. ХIара шера школашка чакхйоах халкъий доттагIала фестивалаш, политически иллейи плакатийи конкурсаш. «Атеист» яха кружокаш я болх беш, тайп-тайпара атеистически стендаш я. Вай Даьхен кхыча городашка экскурсеш ю дешархоша.

Традици а хинна дIаэттад Къулбаседа-ХIирийчен Моздокски, Наурски, Шелковски районий делегацеш вIаши хьоашалгIа ухалга. Тха къаьст-къаьстача къахьегама коллективаша, боахамаша хIара шера кхыча районий къахьегама коллективашца социалистически яхь лелаяра договораш увттаю. Района территоре тIа цхьа дезал санна бартагIа бахаш ба 20 къамах бола нах. Интернациональни лоархIаш я «Малгобекнефть» НГДУ мехкдаьттеи гази йоахача номер 4 йолча цеха, «ЧИВС» номер шиъ йолча ПМК, Ташкалински УТТ чуйоагIа номер 4 йолча АТК, центральни районни больница коллективаш.

Перспективнии комплекснии планашка хьежжа дIахьу районе атеистически болх. Цунца дувзаденна дешаш дувца увттаду КПСС РК бюрошка, чакхйоах семинараш, конференцеш. Района къахьегамхошта хьалхашка каст-каста лекцеш еш КПСС обкома лектораша В. Галаева, С. Умарова, «Знание» яхача республиканский районнии обществай организацей лектораша.

Белгал ца даьккхача далац, атеистически кхетам луча даькъе кхоачамбоацараш хилар. Царех да уж ерригa мероприятеш, формаш йоккхача аудиторена лаьрхIа хилар, цудухьа хьаьддача сагага дIакхачац уж. Кхыметтел идеологически болхлошта юкъе а нийслу дина гIулакхашца тIатеIIа къовсам лоаттабе безац, аьнна, хеташ бола нах. Атеистически кхетам луча цIенхаштта кхоачамбоацараш хилара тешал деш да 1986 — 1987 шерашка саг йоалаьи йигари 613 моттиг хиннача, цар бракаш дукхагIа яраш шариIата IаьдалагIа чIоагIъяьлга, цхьаккха моттиг хинняц комсомольски IаьдалагIа хьоалчагIа даь. Цу дерригнеша тешал ду, идейно-политически балха юкъе дукха кхоачамбоацараш хилара. Районни партийни организаце боаггIаш бола тIахьожам лоаттабац къахьегамхошта юкъе интернациональнии атеистически болх юххьанцарча партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша хьинарегIа чакхбахара. Из болх бара кIезига юкъеувз хIанз а лоархIаши сий деши бола нах, лораш, юрта боахама специалисташ профессиональни говзал йола лектораш.

Цхьаккха шеко яц социально-экономически дегIаахаро динах юхедисарашта Iоткъам беш хиларах. Наьха къахьегама, бытовой, кхы мел эша хьалаш дика вIаштIехьдаьхача даьлагара гIо дехалга царна эшаш дац. Цо таро лу халкъа материалистически хьисапе дуне довзара никъ лаха. Цудухьа социальни сфера дегIайоалаелга, наха бахара лерттIа хьалаш хьакхоллалга — Iилмаи атеистически балха лоархIаме резерв.

Интернациональнии атеистическии кхетам лучара проблемаш къоастаеча хIара коммуниста хьинао лакхде дезалга дика кхетаду тахан района партийни организацеша. «Путь к коммунизму» яхача районни газето, моттигерча радиовещане цу лостамагIа дукхагIа болх бу тахан.

Оаха кхетаду хIара къахьегамхочунца къаьст-къаьста, тайп-тайпарча формаех пайда а эцаш, из болх чакхбаха безалга.

Укх шера февраль бетта хиннача КПСС ЦК Пленумо коммунистически хьисапе къона тIехье хьалкхее оттадаь декхараш дика кхетаду тахан района партийни организаце. ХIаьта уж дизза кхоачашдара тхоай низи хьинари кходергдац.

Г. МАХАУРИ,
КПСС Надтеречни райкома хьалхара секретарь.

ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

СССР 60 шу дизара цIерагIча «Оргтехника» производственни объединене чуйоагIача Грозненски «Электроприбор» завода шоллагIча цеха болхлоша доккхий социалистически декхараш тIаийцад XIX Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллача денна башха-дика производственни хьокхамаш доахаш накъабахара. ШоллагIа шу да цар Госприемка хьалашка болх бу, хIаьта кхо бутт бизаб цар самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системага яьнна къахьега. Цу кердача хьалашка болх бара лерттIа цар кийчо яь хиларах беттагара беттага дикагIа хул цар производственни хьокхамаш. Хьалхарча квартала план дикка тIехкхоачашъяьй цар.

Экономически реформа кердача хьалашка болх а беш, шоай декхараш даим цIена кхоачашдеш бола болхлой бIаьш ба цехе. Уж ба производства дай шоаш а лоархIаш, цеха коллектива сий лакха лоаттаде гIерташ бола машинашъераш. Царех я полировщица, коммунистически къахьегама ударник Докшукаева Тамара. Ткъаь диъ шу дизад балха моттиг ца хувцаш цига цо къахьега. Цудухьа йоккха опыт Iоаяьй цо полировщица балха тIа. ХIара сменагIа нормаш 110 — 115 процент кхоачашъю цо. Овсаре къахьегарал совгIа шийн продукци дикеи тIехдикеи мара а хилийтац цо.

Цеха коллектива къахьегами болхлошта юкъера социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьъяьккхай технолога, профсоюза цехкома председатела Фомина Валентина Тимофеевнас. Шийн декхараш хадданза дизза кхоачаш а деш, хIаранегара доаггIар хьадех цо. Продукци хьаяра технологически режим телхаяйтац болхлошка Валентина Тимофеевнас. Цудухьа цун сий а ду цехерча берригача болхлоша.

Хьаьнала къахьегаш вола саг массаза а хиннав вай мехка сий долаш. Цунна балха тIа карагIдийннарий лакха мах баьб Даьхено. «Социалистически яхье котъяьннар» яха массехк сийлен Знак еннай цунна, иштта цунах яьй иттлагIчеи цхьайтталагIчеи пятилеткай ударник.

Заводерча токарашта юкъе шийн балхах эггара дикагIа кхетачарех цаI лоархIаш ва токарь Саиев Султан Махмудович. Цудухьа балха ялхлагIа йола разряд еннай цунна. Из укхаза къахьегаш вола пхийтта шу гаргга ха я. Цу шерашка ше башха-дика производственники организатори хилар дIахьекхад цо предприяте кулгалхошта. Цудухьа хIанзчул диъ шу хьалха тIехьаюсача токарий бригадана кулгалде хьожавир из. Шийх бенна тешам боабанзар цо. Ше керте эттача коллективерча къахьегама ветеранех, яхье хьалхалаттарех ког гIортолга а еш, царца дагавувлаш лоаццача хана тоабир цо бригада болх. Дукха ха ялалехьа хадданза яхье хьалха латташ болх бе йоалаелар цун коллектив. ХIанз ткъесталагIча Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъаяхара заводерча бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье даим хьалха а латташ, хIара сменагIа нормаш 130 процентал чухьнахьа кхоачаш ца еш хьайоагIа из. Цу бригадерча болхлоех дукхагIбараши бригадир шеи шоай тамагIа а долаш продукци арахеца бокъо еннарех ба. Из да цар хьаеш йола продукци тIехдика мара ца хилар.

Саиев Султана производственни хьокхамаш белгала а доахаш, дукха совгIаташ тийннад цунна. ХIаьта «ЦхьайтталагIча пятилетка ударник» яха сийлен Знак а я цун наьккха тIа лепаш.

СУРТАШ ТIА: 1. токарий бригадир С. Саиев; 2. (аьрдехьара аьттехьа) полировщица Т. Докшукаеваи технолог В. Фоминаи.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Вахара хьисап — советски

ЦЕХА ЦIЕН-НАНА

Урус-Мартановски района Гойтински юкъерча школе деша ягIаш яр комсомолка Дидаева Хьава ший нийссархошта юкъе хIама дара тIера, ше лаьрхIар кхоачашдеш хиларца белгалйоалаш.

Цу шерашка республикански газетий оагIош тIа кIезига яздацар «Красный молота» завода коллективо доехача толамех. ЙиIиго ший дег чу чIоагIо йир цу коллективах дIакхета, аьнна.

...ДIадахар дешара шераш. Геттара эхь хеташ, цIийенна йола йоI шортта дIачуяьлар завода кадрай отделе. Ший цIенна, хIанз а типографски басара хьаж йоагIаш дола паспорти аттестати дIакховдадир цо цу чу ваьгIача сагага. Балха яха безам болаш хиларал совгIа кхы Iомаяь специальность йолаш яцар Хьава цу хана. Из дар 1976 шера.

Дуккхача шерашка цу предприяте болх баь, цун специфика дика йовзаш волча кадрай отдела болхлочо Кабалалиев Георгий Герасимовича хьийхар йоIа мостовой крана машинист хила, аьнна. Вож дуккха уйла ца еш, раьза хилар. Цу хана яйзар хьалхара наставница а. Из яр болат лоаладеча цеха крановщица Феофилатова Нина. Шийна ховшдар дIаIомаде гIертар из йоIа. Иштта хилар Хьавайх йоккхача интернациональни коллектива доакъашхо.

ХIанз из шаьра ший балха говзал Iомаяь, № 14 йолча цеха кадрови болхло я.

— Болх атта бац тха, — яхаш дувц Дидаевас. — Ди, бийса, йIайха - шийла яр, аьнна — массаза болх беш хул тхо. Бакъда, дика нах сайна бовзарах сай ираз лоархI аз. Шоай вахара а, балха а опыт сона йовзийташ кIезига къахьийгадац Феофилатова Нинас, Умаханов Хьамзата, Торшхоев Мувсас.

Балха теркал ца деш кIезига дале а, хIама дита йиш яц. Ше кхоачашде, аьнна, тIаийца гIулакх, дизза кхоачашде деза, — йоах Хьавас.

Цо къахьегача формовочно-заливочни отделенера болх бехктокхаме а чоалхане а ба. Стропальщик декхрийла ва кхерам боацаш мовхьаш дIахьа кхухьаргдолаш крана машинисташка ател еза сигналаш йовза. Цехе стропальщика болх халагIа хул. Мовхьаш дIачогIдарал, хьадастарал совгIа, болх дIаболабалехьа плац цIенъе, металл чудетта латта опокаш дIаяхьа, керда хьаеш латтачарна моттиг мукъаяккха еза цун.

Ювелирий балха нийсса ба крановщикай болх а. Из кхетаду Дидаевас болх беча хана, цунга хьежача. Иштта хет цунца болх бечарна а. Заливочни участке мастер волча Шапкин Владимира аьлар:

— Тха цехе массехк крановщица я. Балха тIера ба уж берригаш, хIаьта а, Дидаевага кхачац. Цхьана сменгIа, из производствана эшаш хилча шин крановщицай балха норма ю цо. Ше болх беча ийс шера классни специалист, ший балха мастер хинна дIаэттай из.

Цо хьега къа белгал ца доаккхаш дисадац. Массаза социалистически яхье хьалхара моттигаш яхара Минхиммаша а еза - йоккхача машиностроене болхлой профсоюзий ЦК а соцамагIа «XI пятилетка ударник» яха знаки, СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа «За трудовую доблесть» яха медали еннай цунна. Коллективе шийх тешам болийтаб. Цудухьа цох нийсса оал: цеха цIен-нана, аьле.

А. УСМАЕВ.

МАССАЗА — НАХАЦА

«Терек» яхача мебельнодахчан хIамаш еча объединене цхьоалагIча мебельни фабрика механик Ю. Новиков предприяте вовз тIехдика специалист санна. Цхьабакъда, хьинаре къахьегамхо хиларал совгIа юкъарча декхарех а дика лоархIавеш хьавоагIа Юрий Иванович. Из агитатор, парте членалла кандидат ва. Массанахьа шийгара хьокхам тела безар коммунист волга дика кхетаду цо. Иштта хила а гIерт производстве а, юкъарча вахаре а. ХIанзарча хана хьалха хилар — из кердадар юкъедоаладеча, перестройка еча хьалхарча мугIарашка хилар да. Эггара хьалхарча даькъе — перестройка принципаш экономикана юкъехьоча.

Агитатор хиларах тарра Новикова кулгалдеча слесарий группана чувоагIараш 30 саг ва. КПСС XXVII съездеи цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумийи решенеш миштa кхоачашъю, перестройка дIа мишта йода, кхы а дуккха дешаш да наьха теркам тIабодаш, агитатора хьалхашка хаттараш увттаду цу хьакъехьа.

ЦIаккха шийга ладувгIараша телача хаттарашта кIалхарвала гIерташ оамал яц агитатора, мел ира уж хиларах. ХIаьта уж дукха да, дIахо йодача хана кхы а дукхагIа а хургда.

Укх шера январь бетта денз объединени йиззача хозрасчетаген ше шийна финансировани ярген яьннай. Из процесс хIанз а дIахойодаш я. Бакъдар аьлча, цхьацца кхоачамбоацараш доацаш а йодац — ца ховри ца кхетадери нийслу. Цхьацца йолча производственни коллективашка кердача тарифни ставкаех ца кхеташ моттигаш а нийслу.

ХIаьта перетарификаце лоархIам миштаб аьлча, болх хьабераш ма хулла кIезигагIа а болаш продукци дукхагIеи дарегIеи арахецалга, рационализацена, новаторствана, дукхагIа теркам тIа а бохийташ технически кердадараш балха юкъедоаладерггдола хьал хьакхолла дезилга болхлошта дIахайтарах латт.

Тахан а тIехьа раьза боацараш нийслу: мишта кхетаде деза пхелагIча разрядах болх баьраш — йиълагIча разряде баьхаб, йиълагIча разрядах къахьийгараш — кхоалагIча. Нийса дац. Цудухьа, Юрий Николаевич сихха наха юкъе кхетама болх бе волавелар. Цкъарчоа хозрасчети подряди дикагIа кхетаяра ше дух тIа ваьлар из. Цу даькъе Новикова шерра пайда ийцар технически литература кердадарех, экономисташца дагаваьлар. Боккха пайда баьлар цунна къахьегамеи алапеи отдела болхлошца цо чакхъяьхача беседех.

Боахама доалдара кердача формага довлара мел пайда лургба предприятена, наха — цу хьакъехьа хаьдда масалаш а кхувлаш дIаболабир цо шийн группе агитационни болх. Юрий Николаевич хIара дийнахьа бIаргаго йиш яр «Экономически газета», «Правда» яха газеташ бе дохкаш. Iуйрийна балха ди дIадоладалалехьа, е делкъийна салоIаш болча хана из бIаргаго йиш яр ше занятеш чакхйоахача группаца.

Къаьстта боккха теркам тIабохийташ ладувгIар групперча наха «Ше шийна финансировани елгеи алапена перестройка елгеи» «Боахама доал ца дарца — хьаьдда къовсам», «Коллективни договораш тIаэцалга», «Демократизаци — перестройка лоархIам, социализма лоархIам» яха а кхыйола а беседаш еча хана. ЦIенхашта къамаьлаш деш, дискуссеш еш чакхъювлар уж беседаш.

Агитатора Новикова дувц:

— ЧIоагIа лоархIам болаш да саг юххьанца нийсача новкъа ваккхар, ше производства визза да волга цунна дIахайтар. Цул тIехьагIа цо ше хьадер масса долча хIамах кхеташ, шийна а обществана а болча пайданна из долга ховш дергда. Сакхетам лакхлургба цун, хьинарегIа дакъалаца гIертаргва мехка хулаш латтача перестройкана юкъе.

Слесарни группе цу тайпара хьал вIаштIехьдаккха гIерт агитатор Новиков. Цу даькъе дика ка йоалалга хьахьокхаш да фабрике хьалхарчарца из подразделени коллективни подрядага ялар, бухсоццаш хьахулаш дар дикка лакхдалар. Объединенерча слесарни группашта юкъе 1987 шера яьржа хиннача социалистически яхье массехказа хьалхара моттигаш яьхай фабрикерча слесараша.

ЧIоагIа пайда боалаш хьокхам бар хьалхалаттачар дIаболабаьр. ХIаьта царгара масал эца йолаялар фабрике дуккха а коллективаш. Цудухьа соахка декабрь бетта баьча балха итогех фабрикана объединене хьалхара моттиги, карара кара тела ЦIе байракхи хьожайир.

КарагIдаьнначох кхоачам баь Iе дага бац яхьа инициатораш. Цар гIулакхаца къаьгга хьагойт, кердача формагIа болх белга мел толашагIа да. Цо йохаю къаьнара стереотипаш, дикагIа йола эффективни методаш лахара нах оарцагIбоах, къахьегамеи технологическии дисциплина чIоагIъю, халача балхашта механизаци юкъе йоалаяра дукхагIа теркам тIаберзабу.

ХIаьта кулгашца ду балхаш фабрике тахан а тIехьа кIезига дац. Агитатора Новикова предложени еннаяр творчески группа вIашагIтохара тIаерзаяь. Цун декхар да хьалхалаттарий опыт балха юкъейоалаелга, рационализаторски предложенеех бизза пайда эцара теркам тIабахийталга, ВОИР юххьанцарча организаце советаца хадданза бувзам лоаттабелга. Творчески группана чубоагIа слесарий бригада кулгалхо И. Зинченко, электрикаш Ю. Чернышев, А. Колобов, В. Козырев, сварщик О. Чернышев, слесараш Б. Баженов, С. Кебанюк. Цу наха хьалхагIа цхьацца, шишша рационализаторски предложени яннай наьха къахьегам аттача баккхара тIаерзаяь.

Укх тIеххьарча шин шера Новикова ше итт рационализаторски предложени еннай, царех шиъ — творчески группаца. Соахка Ю. Новиковеи И. Зинченкоси къахьегам аттача баккхара еннача цхьан предложене хIара шера 2061 сом пайда лургба предприятена.

Цхьаькха укх тайпара масал доаладергда вай. Оалаш да, завод проходнойгара дIайоалалу, аьле. Бакъдар аьлча номер цаI йолча фабрика керттера проходной шийна теркам тIаозаш яцар. Фабрике хьачуйоагIачеи арайоалачеи транспортага хьожаш дукха ха йовра болхлой. Ю. Новикова рационализаторски предложени елар фабрика коанаIараш хьаеллеи дIакъовлеи автоматика оттаеш. ХIанз аттагIа а хозагIа а да. Цхьа саг лоархIаву транспортага хьажа.

Иштта, вахаш а къахьегаш а ва парте членалла кандидат Ю. Новиков — «Терек» яхача объединене дикагIвола производственник, рационализатор, агитатор. Массаза а нахаца ва из.

А-Г. УГУРЧИЕВ.

ХIАРА ДЕЗАЛА — КЪАЬСТТА ФУСАМ

КЪАХЬА ДАЛЕ А, БАКЪДАР

ЦIаккха кхоачаш йиц Назранерча кирпишкаш еча завода продукци арахецара план. Нагахьа шу даккхац цига балха венача саго. ХIама ца эшаш ерригa коллектив хувцалу шу далалехьа.

Цу гIулакха бахьанаш лаха а, шоай завода болх толбара наькъаш-таронаш лаха тохаеннаяр завода партийни организаци цхьаи юкъа. Перестройкана эшача нахах ва цун секретарь Озиев Iусман а. Ше хержа дукха ха еце а, партийни болх коллективе дикка айбе вIаштIехьдаьннад цун. Завод цахаддаш тIехьаюс. Цун болх лерттIа дIа ца бохийта бахьанаш белгалдаьд. Царех керттердар — болхлочоа эшаш дола хIама вIаштIехь ца даккхар, цун уйла-нигат ца довзар, цунна фу эш ца хьажар. Цудухьа, партийни организаце эггара хьалха шийи теркам тIабахийтар цу гIулакхашта. Цу наькъ тIа кIезига-дукха ка а яьннай укх тIеххьарча хана. ВIалла хург а йий-хьогI, аьнна, наха догдилла хиниа медпункт я хIанз болх беш, столови, тика, душевой я, салаIа цIа да.

Низ дIакхоачар ше хьадергдар коллективо. Бакъда, парторганизацех бола наьха тешам боабеш моттигаш нийслу заводе.

— Царна хьалхашка айса цхьа тийшаболх бича санна цIийлу со, айса болхлошца къамаьл деш, — аьлар секретара. — Тешам байнаб цар са дешах а оаха беча партийни балхах а.

Ткъо шу совгIа ха я Назране эггара къаьнагIа йолча цу предприятена гонахьа яда баракаш ювца. ДогIа дийллача, лоа дашача тховнех хийцца чуух хий. Цу чу бахараш — завода болхлой ба. Дукха ха я уж цу баракашкара арабаргбола гIулакх заводо вIаштIехьдаккхарга хьежаш, садетташ бола. Цар сагото бокъонца яйза партийни секретарь, хьалха хинираш санна яьсса решенеш еш Iохайна а ца вагIаш, цо оарцагIваьлар цу гIулакха. Партийни, советски органашца дагавувлаш дукха дийцачул, яздаьчул тIехьагIа меттахьа даьлар гIулакх. Завод чуйоагIача «Чечингстройматериалы» яхача объединене завода бокъо елар эггара саготагIа квартираш эшача наха фусамаш хьалъе. Цу деша 160 эзар сом хьожадир.

Наьха гIадбахарах-м дувца дезаш а дац, къаьстта вай бийцача цу баракашка баьхараш. Цу каьхата тIеххьа нах аха болабелар объединенера. Собранеш хилар заводе цу деша хетаяь: цкъа — объединенера профкома председатель Лукьяненко юкъе йолаш, тIакха генеральни директора заместитель Эсмурзаев волаш.

Лоацца аьлча, доккха цIей хилар цу кхаах заводе. Цхьа юкъ яьннача гIолла объединенера хабар дера: квартираш бокъонца эшаш бола нах хьа а къоастабий, список оттае, аьнна. Из гIулакх цIаьккха а тахка йолаелар завода профсоюзни организаци. Из даьчул тIехьагIа лонагIо лоацъелар фусамашка хьежаш болча наьха список. Цул тIехьагIа цIаькха а хоам бера лакхера: городе ца бахаш бола нах юкъера дIабаха, аьнна. ДIабаьхар, Вешта, цхьабараш-м шоаш а оалар: «Цу баракашка бахараш оаш Iазапера боахаре, оаха-м сабар дергдар».

Юххера, кхычар «сабар» а дергдолаш, юхевисараш пхийтта саг хилар. Собране дIакхайкабир квартираш лургйола нах. ВIалла ца хиннача тайпара демократи юкъе а яьккха, дIадоладаьдар укхаза из гIулакх. Цудухьа, цхьаннена а бохам боацаш, саг ца латкъаш чакхъяьлар хьалхара этап.

Райисполкома председатель А. П. Бондарь волча вахар завода парторганизаце секретарь: Назране хьалде доладаьча 110 - квартира хулача цIеношта шоаш юкъебохийталга дийхар цо.

— ВIалла къамаьл а дац, — аьлар председатела, тхона ма довзий цу баракашка бахарий хьал. — Цу гIишлонхой организаце сихха ахча дIачуле, эшаш дола каьхаташ кийчде.

Дерригача цу ахчах хьадеш дола цIенош шийна деш санна гIадваха Озиев объединена вахар, квартираш цара гIулакх хоададе, аьнна.

Вайна везар ма отталва, цу дийнахьа из эттача хьал тIа: кабинеташкара кабинеташка ухаш даггара хьежача тахкача цу гIулакхах фу хиннад хьаоалаш а каьхат луш а саг вацар. Юххера а цхьаине, къайлагIа оалаш санна, хоамбир: квартираш еза нах сел дукха а бац, наьсархоша-м сабардергдар, аьнна, юха хьадаьккхад шугара ахча, аьнна.

Фу аргда, фу дувцаргда партийни секретара нахага?

Цу заводе хиннача дагадохаргдар ях аз: перестройка хийцца дIайодаш яле а, «даьвешийн» кара дукха хIама да. Цун кулг чIоагIа да. Шийн хьашт долча гIулакх дIа-хьа лостаде йиш йолаш волчоа тара ва объединене генеральни директор Батаев. КIира дIадодац предприятера кирпишк еш йола автоматически лини ца йохаш. Из сецача — берригa завода болх соц, хIана аьлча, цунна ремонт ешше а, законагIа хила йоаггIача тайпара, дIайолаялийта шоллагIйола лини яц. Март бетта, масала, 3 ди дайра ремонт еш, кирпишк арахеца йиш йоацаш. Геттара хала хул шоллагIча смене из ехача.

— ДIа коа Iокхайса ядараш фу хIамаш я? — хетт аз Iусманага.

— Из я-кх шоллагIа лини оттае аьнна укх 10 шера тхона хьакхухьаш латта оборудовани.

— Дукха енайий?

— 90 процентага кхаччалца-м енай.

— ТIаккха хIана дагIа шо болх дIа ца болабеш. ДIаоттае мегаций из, тIехьагIа хьатIайоагIачунга а ца хьежаш?

— Да-м иштта дар из. Тха заводе а кхыметтел районе а из дIаоттае ховргдолаш специалисташ боаца мара. «Новкъа болха» нах хьа а лувцаш, оттаьча цу хьалхарчо а дехке даьха хьувз тхо. Цу хана даь гIалаташ да хIанз гучадувлараш.

Дийнахьеи буси слесарашца цу лине тIа воаллаш хул завода директор Хаутиев Мовли. Дуккхача шерашка ше болх беш дика Iомаяьй цо из. ХIаьта а бокъонца волча специалиста знанеш ца хилча пайда мича хул дIагIертарах.

— Оаш фу хало оз хаций объединенена?

— Шаьра хов, хIаьта а оашош хьалаха, йоах цар, — из дIаоттае ховш бола специалисташ.

Лоацца аьлча, иштта «дIадода» заводе гIулакх. Вай вувцаш вола «даьвоша» кхы камаьршваргволаш веце вIалла из тоалой тамаш а я.

ХIаьта Назрановски района из завод мел эшаш я, мел гIишлонаш я цунга хьежаш ца ховш вац К. Батаев.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

Перестройка: фуд новкъадар

ГIОЭШ

Ала хIама доацаш дика дIадоладаьд карарча пятилетка кхоалагIа шу Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхоза хьайбаш леладераша. Масала, хьалхарча квартала план йиъ эзар центнер йолаш паччахьалкхенна 4157 центнер шура дIаелар. Дулх а заданел дукхагIа 123 центнер дехкар. ХIара кхоабача Iаттагара кхаь бетта йоагIар 540 килограмм йолаш 636 килограмм шура яьккхар, е соахка цу юкъа хинначул 128 килограмм дукхагIа.

Ши ферма я цу боахаме. Царех цхьоалагIчун коллектива хьокхамашта а гIулакхашта а совхоза кулгалхой къаьстта а раьза ба. Тамаш а яц. ХIара кхоабача Iаттагара 696 килограмм шура яьккхар цо дIаяхача квартале. ХIаьта толашагIча доаркаша кхы а дукхагIа. Масала, Амаева Сухьайбата — 1039 килограмм, Уциева Медината — 1017, Халикова Нижас, — 985, соахка — социалистически яхье шоллагIа моттиг яьккхача Сухаева ШариIата — 975 килограмм.

— ТIехкьарча хана цхьа шу хиннадац тха хьайбаш леладераша ер санна дика дIадоладаь, — йоах совхоза директора Байдуев Iийсас, — Цу толамга кхача гIерташ кIезига къахьеганзар кхаши хьайбаши леладераша. Кхо бIаьи итт гектара тIа люцерна я тха. Ши километр турбаш а яхка шин насосни станце, Шолжа чура хьайидеш дийнахь а бус а хий дийттар оаха цунна. Цу гIулакхо йиш хилийтар люцерна, цкъа-дале, пхезза хьакха а, шозлагIа-дале, октябрь бутт чакхбаллалца доахан мошача доакъарца кхаба а. ХIаьта а хIара хьайбана 9.1 центнер доакъара единица мара Iалашъе вIаштIехьдалананзар. Цхьабакъда, цунах махулла дукхагIа пайда эцара беррига теркам тIабахийта къахьийгар. Концентрированни доакъарца жом эбеш хьаьна худар деш, из ткъоткъо килограмм телаш кхоаб доахан хIанз а. Хьалхара квартал дика чакхъяьккха яле а, тхо, совхоза кулгалхой, биззача боараме гIаддуташ дац хьайбай боахамера ла, соахка хIара центнер шура яккхарга 52 сом дIадахар, план 37 сом йолаш, дулх даккхарга — 442 сом, е планал 142 сом дукхагIа.

Цу боахама кулгалде соахка июле вайтар I. Байдуев. Цу хана денз болх тоабе гIерташ низ дакхоачар деш хьавоагIа из. Хьалхарча квартала планаш тIехкхоачашъяьяле а, хьайбай продукцега дIадодар хIанз а лакха да. Масала, дIабахача кхаь бетта цхьа центнер шура яккхарга план 1,4 центнер йолаш, 1,9 центнер доакъара единица дIаяхийтар. Цхьан оагIорахьа из кхетаде йиш йолаша-м да: соахка аьхки Iалашъяь хиннар чакх а яьнна, хIара тоннах 40 сом телаш 4000 тонн силос эца езаш хилар. Из гIулакх чакхдоаккхаш дIадахийта ахча да цхьоалагIча квартале яьккхача продукцена тIакхийттар. ДIахо иштта уж гIулакхаш ла йиш йолаш дац. ХIана аьлча, ше шийна финансировани ярга баьннаб боахам укх шера. Цу хьале юртбоахама продукци яккхарга дIадодар лох ца дича, совхоза болхлошта доагIа алапи дIадала йиш хургьяц. Иштта из ниислургдоацаш керттера де дезар, де лерхIар — доакъара база чIоагIъяр, доакъар даккхарга дIадодар лохдар, хьайбаш леладелга тоадар.

ХIаьта мишта кхоачашде дага ба цу боахаме из дош? Масала, цхьа етт лерттIа доакъарца Iалашбара, зоотехнически бокъонегIа цхьа гектар дIайийна баьпаш хилийта еза. Иштта из вIаштIехьдаккхара, кхы а 230 гектара тIа люцерна дIайийнай дукха ха йоацаш, цул совгIа бIаь гектара тIа горох, ши бIаь гектар тIа горох эяь кен, ах бIаь гектар концентрированни доакъара лаьрхIа кен. Из беррига болх март бетта чакхбаьккхар.

Укх шера духхьашха Сунженски дукъа тIа 220 гектара тIа судански буц дIаювгья цу боахаме. Цигара яккха дага ба 330 тонн йол. Из 1050 тонн Iалашъе лаьрхIад.

Доакъара база дика чIоагIъергйолаш культура я хьажкIаш. Уж силоса 270 гектара тIеп мошача доакъара 50 гектара тIеп кхеергья, иззала хургья доакъара свеклаш а. Царел совгIа соахка гурахьа 2300 гектара тIа дIадийна кIа, мукх, рапс я боахаме. Рапс цхьаши кIира даьтча хьакха йолае йиш хургйолаш я.

— Уж культураш лерттIа хьувкъаргхиларах теш со, — дувц совхоза керттерча агронома С. Назырова. — ХIана аьлча, агротехнико дIа мел дехар даь-кийчдир соахка лаьтта: зяба аьхар, деза макхаш даьха дIанийсдир, 958 гектара тIа эшача боарамагIа чудуийташ хий диллар, бIаьстан юххье макхаш а даьха, тIоадал дIакъайлар. Иштта толашагIа йолча хана дIайийр доакъара культураш а, минеральни удобренеща подкормка яьй гурахьа дIайийнарашта а. Уж балхаш сихеи дикеи чакхдаьхар тха механизатораша Джабраилов Алмана, Межиев Висита, Бексултанов Ахьмада, Оздоев Секиматас, Ясаков Ювнаса, кхычар.

Доакъар дукхагIа Iалашде аьттув лургболаш культура я шекара свеклаш а. Ахча а жом а лу уж дIаелча. ХIаьта укх шера 300 гектара тIа кхееш хургья уж. ХIанз дIае йолаьй. Болх пхе агрегатаца бу. Диъ ди мара ца доадеш уж дIайийна яха лаьрхIа ба совхозе. Арендни подрядагIа кхеергйолаш. ерригаш а наха дIайийкъай уж.

— Наьха хьинар, балхарца безам совбаккха, цунца цхьана юртбоахама продукци алсамъяккха доккха новкъостал деш хIама да цу хьисапе къахьегам вIаштIехьбаккхар. Цунна тешал деш мехка а республике а дукха масалаш да, — дувц Байдуева. — Цудухьа укх шера ерригача производственни участкашка бригадни, звеньевой, дезала, арендни подряд юкъейоалаяра йоакхо яьй оаха. Цу хьисапе доакъара культураш лелаяра къаьстта теркам тIабахийтаб. Масала, кхаь шера арендни подрядагIа лелаергйолаш 70 гектар люцерна, 20 гектар доакъара свеклаш, 30 гектар кенаца дIайийна горох Исаев Адам кулгалдеча дезала звенона дIаеннай. БелгалдаккхадоагIа Адам ше гидротехник волга. Цун дезал, договорага хьежжа, лерттIа болх хьабе мел эшачунца Iалашбаьб. Кхыметтел квартира еннай. ХозрасчетагIа доакъара культураш кхееш хургболчар дош деннад, гланагIа оттабаьча маьхал 10 процент дарегIа а йолаш, хIара хьайбана лаьрхIа 21 центнер доакъара единица Iалашъе.

Шера дукхагIйолча хана йокъал латтача моттиге да цу боахама кхаш. Цудухьа цига дIайийнача культурай хьувкъам хий тохарах тийша ба. Из гIулакх эшача хана де йиш хулийтаргйолаш хьалаш вIаштIехьдоахаш да. Района ремонтно-техническ предприяте дIа а ца луш, шоаш тоаяь, кхы мел эшар даь болх дIаболабе кийча йолаш латт догIан хьисапе хий детта 14 агрегат, низ бола 12 насосни станци, кхашта хий хьатIадоаладара 6 километр турбаш Iалашъяьй.

Цунца цхьана, района агропрома, республика Госагропромо новкъостал ца дича, лоацача юкъа, болх тоабе вIаштIехьдаргдац цу боахама коллектива. ХIана аьлча, дIабаха низ кхоачаргбоацаш дукха кхоачамбоацараш да. Геттара ледара я материальни база. 1965 шера денз хувцанза, йоачан хилча хиийцa хий чакхдувлийташ я Заки-Юртарча шурий ферма помещенеш тIа улла шифер. Цу хана денз капитально тоаянза тиша я хьайбаш чулатта помещенеш, и. кх. дI.

— Укх шера дулха дIаденнача 117 бежанах 6.2 процент мара тоаденна лархIанзар тха. Вожаш гIийла дар. Цу гIулакхо 21 эзар сома зе дир боахама. — дувц директора. — Тхоай бехк бац, ала а валлац со, цхьабакъда, иштта из ниисделар. дукхагIча даькъе кхоаленаш во хилар бахьан долаш. ЛерттIача помещенешка леладаь даларе гIулакх кхыча тайпара хургдар. Из де тха таро яцар, Кхы а цхьа хIама да. Цамогаш да тха шинна ферме леладу доахан. Царгара яьккха шура дIаелча ахча кIезигагIа лу. Из бахьан долаш боахама соахка 107 эзар сом зе хилар. Иштта уж гIулакхаш а дIахо ла йиш яц. Оаха лаьрхIад, Заки-Юртарча фермера хьайбаш ахканарча лагерашка дIадига. Цул тIехьагIа помещенеш капитально тоа а яь, эша дезинфекци а яь, цига могаш дола доахан дIаоттаде. Ветсанмероприятеш чакхъяхара лаьрххIа фонд я республика Госагропроме. Цун чотагIа гIишлон материалашца, молхашца, кхы мел эшачунца тхо укх шера Iалашде дош деннад цун кулгалхоша. Из цар доре дIаходар оахаш чакхдоаккхаргдар оаха. Цу ферме дIаоттаде осеменени яь дикача фух дола 280 шинар да тха. ХIаьта гIишлон материалаш хилча дулха кхоаба хьайбаш дIаоттадара эша помещенеш а хьаергъяр.

М. ХАМАТХАНОВ.

ЦА МАЛАР—ВАХАРА ХЬИСАП

БОЛХ МЕЛБАЛИЙТАБ

Тахан ира латт малара тIакхувш болча нахацара къовсам. Цу даькъе кIезигдукха коталонаш яле а, бакъда дуккхача моттигашка халонаш йисай. Из кхетадеш а да. ХIана аьлча къаракъа хьаьшашцара «тIом» цхьан дийнахьа чакхбаргболаш бац.

Антиалкогольни пропаганда еш боккха лоархIам болаш да юрта Совета исполкомаша из болх ниисса дIабахьар, гIалатваьннар бехктокхаме озар, цунна доагIаш дола таIазар дар.

Итт эзар гаргга саг вах Экажкъонгий - юрта. Дукха адам да из. Цу йоккхача юрта атта дац из болх цхьан кога тIа баккха.

Массанена довзаш дола соцамаш арадаьлча, исполкоме вIашагIъеллар ца малара тIехьа къовсам лоаттаберий общество. Цун балха юкъе хьинаре дакъалоац депутаташа, къахьегама коллективаша. Тахан ала йиш я цу обществос чакхйоахача мероприятеша пайда лу, аьна. Тоеннай юртара нравственни климат, чIоагIъеннай наьха дисциплина, лакхъеннай цар къахьегама овсарле.

Ше беча балхах тийша Iийнаяц исполкома комисси. Цу балха юкъеззай школаш, предприятеш, юрта доазон тIа бола боахам.

Эггара хьалха комиссе баь соцам укх тайпара бар: корта бохабу малар юрта тикашка ма дохкалда. Юртахой раьза хилар цу деша. Тахан укхазарча тикашка дукхагIа йохк кхачан продукташ, чIоаггIа хоатташ дола товараш, алкогольни доаца малараш.

Юртарча библиотеке кийчъяьй стендаш, цар тIа го йиш я антиалкогольни литература. Цул совгIа укхаза дIакхухь выставкаш, чакхйоах конференцеш.

ХIара гIалатваьннача сага дош исполкома комиссе дувц. Юрт хьагул а яь хоам бу, бехк бу. Иштта дукха ха йоацаш дийцар юрта бахача Берсанов Мухьмада, Талдиев Исраьила, Измайлова дош. Талдиеви Берсанови милице болхлоша дика «кеп» этта болча хана хьалийцаб Назране. Хьалхарвар «Маяк» совхоза болхло. ва, шоллагIвар — сезонни балхашка ухаш лел. ХIаьта Измайлов г. Нальчика автостанце веха а волаш, лаьцав дежурни милиционераша. Милице болхлоша гIод техад царна. Берсановеи Талдиевеи леладаьча ийрчача гIулакхех юртахошка хоам баьб. Цу шиннена а общественни порицани яьй.

Исполкома комиссе, ше беча балхах язъяьча информаце тIа хоам бу, 1987 шу дIадоладелча гIоне юрта рейдаш чакхйоахаш хиларах. Царна цIагIа самогон хьадеш, дохкаш вола саг кораваь моттиг яц. Бакъда, милице болхлоша цхьа саг белгалваьккхар соахка Экажкъонгий-Юрта. Из ва Берсанов Мухьмада Руслан. Тахачарча денга районе кхы саг вац из мара самогон хьадеш гучаваьнна. Юрта Совета председателa Сакалова Лейлас шоашта цунах вIалла хIама хайнадац, аьнна, хоам бир. Долче, хIанз а дика довзац исполкома болхлошта, комиссе членашта шоай юртара хьал.

Ховш ма хиллара, корта бохабеча маларца лоаттабеча къовсама ниисса дIаэттаб наркоманеца лоаттабу къовсам. Комиссе бахача наьха бешамашка бIарг локх мак, кIомал, кхыйола зене йола культураш дIаюврггйоацаш. Наркоманех хьадоалача зенах лаьца юртахошта хьалхашка къамаьл даьд района керттерча лора заместителa Н. Довтмарзиева. Депуташ декхарийла баьб участкашта тайп-тайпара мероприятеш дIаяхьара.

ТIеххьара ала лов Экажкъонгий-Юрта къаракъа «хьаьшашца» лоаттабеш бола къовсам кIезига-дукха лаьгIбенналга. КарагIдаьначох кхоачам баь Iе йиш яц.

М. АХИЛЬГОВ.

Доазол дехьара

СУРТА ТIА: Сирийски Арабски Республика столице — Дамаске баха нах. Укхаза баха миллион нах дегIаухача промышленносте болх беш ба, из иштта хилар хьахьокх къаьнара городе даггара кхехкача балхаша.

А. ПУШКАРЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ДIадахача кIирагIа ерригача прогрессивни адамлено дездир Владимир Ильич Ленин ваьча дийнахьа денз 118 шу дизар, хьахьекхар сийлахь - воккха мыслитель, революционер, Октябрьски революце, вай парте, болхлойи ахархойи дунен тIа эггара хьалхарча паччахьалкхен кулгалхо лоархIаш, дукха везаш хилар. Вай мехка хIанз хулаш латтача хувцамашта, перестройка процессана, гласности демократи кIоаргъялара тIаберзабаь ба дерригача дунен теркам. Доазол арахьарча вай доттагIаша йоах, СССР-е социализм хьалъяра ленински практика юхадийнъеш латт, кердача уйлашка хьежжа лелаю цо мехка чураяр санна дунен аренара а ший а политика.

ДИАЛОГ ШЕРЛУШ ЙОАГIА

ТIехь - тIехьагIа динамичнегIа хулаш йоагIа советско - американски диалог. Из бакъдеш дола керда хIама да США паччахьалкхен секретара Дж. Шульца Москве яь визит, КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева американски арахьарча политика ведомства кулгалхочунца хинна вIашагIкхетар, цунца КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Э. А. Шеварднадзе хинна переговораш. Москве йийцай вай бирсача ракетно - ядерни бIаьшерене адамле ше дийна юсилга царех тийша йола хIанзарча хапара лоархIаме проблемаш.

СССР-ан США-неи юкъерча гIулакхий активе — шинна мехка ядерни тIем тIа котваьннар а хургвац, из цIаккха хьоабе а йиш яц аьнна хьалхадаьккха йола Женева. Цул тIехьагIа Рейкьявики Вашингтони. ХIанз, цхьа бутт совгIа ха яьлча, Москве тIаэцаргва президент Р. Рейган. Шин шеран ах шеран — лакхерча боараме кхозза вIашагIкхетари дийлагIчоа кийчо яри. Даь даьннар кIезига дац. Перестройкаи кердача тайпара вай еча уйлашеи хувц американцаий оагIонгахьара СССР-ца леладу гIулакхаш. ДикагIа вIаши дIа-юха леладу гIулакхаш кхетаду — ца тешилга кIезигагIа да.

«Дунен сообщества дерригa сакхетамегIа, дола дакъа, — аьннад М. С. Горбачева, — йоакхо еш да, советско - американски гIулакхаш, юххера а, дунен халкъашта юкъерча процессе конструктивни фактор хинна дIаоттара».

Хьожаргда вай хIанз США президента фу йоах. Укх деношка городе Спрингфилде (Массачусето штате) къамаьл деш цо белгалдаьккхад, тIеххьарча шерашка «советско - американски гIулакхаш чIоагIа хувцаденнилга а дунен тIа йоккхагIъярех йолча шин державана юкъера гIулакхаш хIанз реалистически ларда тIа оттара ханчу а деннад». Цунца цхьана, президента юха а СССР-а дунен халкъашта юкъерча аренера машар безара никъ харцахьа лархIа гIерташ хиннав. Советски Союза чуреи арахьареи политика стандартни харцъелга хьалха а доахаш. Тамаш я цу тайпарча гIулакхаша шин мехка юкъера гIулакхаш тоадара духьале еш хинна стереотипаш дIаяхара гIо дой.

Из иштта дале а гуш да ядерни герзах йола СССР-ан США-неи юкъера соглашенеш кийчъяра даькъе прогресс йолга. США конгресса викалий палате дукха дукхагIбараш раьза хиннаб РСМД хьакъехьарча Договора ратификаци яра. «Крисчен сайенс монитор» яхача бостонски газето цунах яздаьд «ядерни арсеналаш цIеньяь дIаяха йиш йолга дерригача дуненга дIахьехад», аьнна.

«Торговли лелае, тIом ма бе» яха девиз а дика товш я советско - американски диалога юкъе. Цунна тешал деш яр укх деношка Москве хинна американо - советски торгово - экономически совета члений шера йола собрани. Цига аьннад США а СССР а торговленеи экономически цхьана гIулакхаш леладарап юкъера искусственни доазонаш дIадаха.

ДегIайоагIаш йола Москва — Вашингтон яха диалог — дика хIама да советско-американски гIулакхаш а хIанзарча дунен тIара атмосфера а тоаяра.

ДУНЕНО КЪОАБАЛДУ

Шеко йоацаш укх бетта боккхача лоархIаме событи хилар Афганистана дош политически къоастадеш 14 апреле Женеве документашта кулгаш яздарах. Дуккхача шерашка лаьтта женевски дипломатически процесс чакхъяьккхай, афгански халкъага машар оттабеи ший лаьтта барт беи таро кхаьчай. Женевски переговорий аьттув балар — из эггара хьалха кердача политически уйлан толам балар да, яхаш яздаьд «Руде право» яхача пражски газето. Из хьахиннад дунен халкъашта, юкъерча сообществана хьаштдолаш чоалхане проблема политически наькъаца къоастае СССР-ен Афганистана республикаи лоIам а безам а хиларагIа.

Женеве пресс-конференце къамаьл деш Афганистана кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Л. Вакила аьлар, нагахьа санна хIанз йолча тайпара соглашенеш кхоачашйой, тIаккха машар Iалашбаь ца Iеш, къаман барт барап коалиционни правительство хьахиларaи юкъе дакъа а лоацаргда. Уж соглашенеш яьй Афганистана гIулакхашта юкъелелхилга дIадаккхара а. Советски эскар арадоаккхаргхилар — из да цо ший интернациональни декхар афгански халкъа хьалхашка цун историе хала ха эттача хана кхоачашдаь хилар, аьлар министра.

Документашта кулгаш яздар даькъалдийцар дунен дукхагIдолча мехкий правительстваша. Японски «Майнитена» интервью луш Инде премьер-министра Р. Ганде аьлар Афганистана хьакъехьа Женеве баь барт конструктивни маIан долаш ба. Советски эскар арадаьнначул тIехьагIа дIахо йодача хана дош машаре къоастадар афганций шоай бе доал. Бакъда чоалхане хIамаш-м дус, хIаьта а со теш, цхьан хана йолаш йола проблемаш къоастае йиш хургхиларах.

Шин духьара я Вашингтона лаьца позици: цхьан оагIорахьа женевски соглашенеш кхоачашъяра тешам шийна тIанийцаб цо, хIаьта вокх оагIорахьа, хьалха а санна, мятежникашта герз лоаттаде гIерт. Пакистана президента Зия-Уль-Хака а иштта хайтар Пакистанера дIалета афгански оппозицонни формированеш хьаллаца лаьрхIа Исламабад хилар а. Пакистано ший де йиш мел яр дергда женевски соглашенеш кхоачашъяра а аьнна, цо белгалдаьккхар Афганистане граждански тIом дIахо а бергхилар шийна гу, аьнна, хIана аьлча афгански оппозице «тIаэцац женевски соглашенеш, герзаца лоаттабеш бола къовсам соцабе а лерхIац».

Из иштта дале а, женевски соглашенеша хьахилийтар машар оттабара йола кIийле, дIахьекхар кхыметтел эггара чоалхане дола дешаш а дерригача оагIонаша кIийлен тIара доагIа хьашташ лорадечеи барт бе кийча хилчеи переговорий наькъаца къоастаде йиш йолга. Планета тIара довнаш дIадахара дола башха дика масала да из, аьлар Палестина мукъаяккхара организаце исполкома председатела Я. Арафата.

ЗАЛИВА САТИЙНА ДОАЦА ХИШ

Персидски заливера тIема кхохкама массаза йоага цIера товнаш дIадахача кIира чIоагIа мух хьекхача санна сийрда цIи а яьнна лоттаялар. Из мух бар США тIема-фордан флотас Ирана духьала чакхъяьккха герзацара акци. 18 апреле американски истребителаша ирански шин мехкдаьтта платформа дов дир, хIаьта тIаккха доха а даь хи чу дахийтар ирански ялх кема, катер. Ший аргIагIа вокх оагIоно американски компанеша мехкдаьтта доккхача ВIашагIкхийттача Iарбий Эмиратий доалахьарча мехкдаьтта платформашта дов дир. Американски кепайоазоно яхачох, 1979 шера шахски режим дIаьльча денз шин мехка юкъе хиннача довнех эггара доккхагIдола тIема дов дар из.

Цкъарчоа, Персидски залива районе иштта температура лакхъялар цIаьхха хинна хIама хета мег. Цхьабакъда, из гайна е ганза хила дезаш дар: США-с иштта а сатийна йоацача заливера ший тIема низ алсам а баькха духьалара тIема довнаш дара кхерам чIоагIбар. Вашингтона дика хозра ше фу де гIерт. Си-Би-Эс яхача американски телекомпане цхьан тIема эксперта къамаьл деш, аьнна, е дешаш хьалхадаьхар: заливе латтача кхохкама США ВМС дукхача тIема кемашца цхьана из дов хиланза даргдоацача доанкх.

«КIайча цIагIа хIанз цу гIулакха чIоагIа раьза ба» — американски кепайоазоно иштта белгалдаьккхар, заливерча тIеххьарча событех США официальни гIозараштa хетар. Раьза хила хIама дий цига? ТIема низ дIахьокхаро дов къоастадергдий? Къоастадергдац. Вешта аьлча, цо цу регионера кхохкам кхы а чIоагIбаьб. США-на дуккха хана денз дагадаьлар кхоачаш хинна а хила мег? Цу событех дувцаш Президента Рейгана аьлар: «Тхо де гIийртар ирански агрессi хьал хье а ца еш соцаяр. Цхьабакъда, хетаргахьа гIулакх президента лерхIача бесса а ца хулаш кхыча тайпара хила тарлуш да». Ирански Меджлиса председатела Хашеми Рафсаджанена хетар иштта да. «США кемаши самолеташи тха бехкагIа доацаш, тхона деш долча довно, — аьлар цо. — США-на духьала моллагIдола тIемаш дара бокъо лу тхона. Американски гIулакхаш хIанз дерригача дунен тIа а кхерам тIа ца латташ хургдац».

ЦIаькха а цIаькха а дуне тийшар, ракеташта, истребителашта, эсминцашта машарга, довнаш юкъера дIадахарга бода никъ булалургбоацилгах. Из никъ переговорашкеи дов деча ерригача оагIоний хьашташ теркалде кийча хиларгеи гIолла чакхбоал.

Владимир МАТЯШ,
Николай ПАХОМОВ,
Валентин ВАСИЛЕЦ.
(ТАСС).

Дукха ха йоацаш Токио лаьтта. хьу, чкъаьрий лeлaдара министерства кепатехача «КIайча книжка тIа» белгалдоаккхачогIа Япони дунен тIа эггара йоккхагIйола юртбоахама продукци хьанйечарех я. 1960 шера денз мехка кхачан, юртбоахама кхы тайпа продукташ хьачукхухьалга 7-зза лакхденнад.

Японски общественноста шеррача гIозараша яхачогIа, мехка юрта боахаме дукха ира проблемаш я, цу даькъе американски дулх а цитрусови сомаш а дIаэца яхаш вашингтонски администраце беш бола Iоткъам. а болаш.

СУРТА ТIА: юртбоахама продукци хьачукхахьара даькъе консерватораша чакхйоахача политикана духьала Токио хиннача манифестаце доакъашхой.

Джапан Пресс —
ТАСС сурт.

ЦХЬАНА КЪАХЬЕГАРА НАЬКЪАГIА

Китайски коллегашца цхьана Iилман болх барах дувц МАДИ доцента, технически Iилмай кандидата В. Зорина.

— Механически системаш дукха яхаргйолаш эффективни методаш оттаеш Тунцзи яхача Шанхайски политехнически института Iилманхошца цхьана болх баьб аз.

ХIанз укх сахьата советски Iилманхоша Китая 12 городерча 20-нел совгIа йолча лакхерча дешара заведене болх бу, цига Iилман стажировка ю, цул совгIа дукха ха йоацаш хьалха китайски мотт, литература, истори Iомадаь ца Iеш, математика, физика, хими, технически Iилмаш Iомадеш а.

Массаза а санна, безаме, дог цIена тIаэц вай специалисташ китайски коллегаша, къаьстта шоай хана СССР-е дешабаьгIараша. Дег тIара раьза болаш хьоабу цар шоай хинна советски хьехархой, шоаш дешаш хинна вай мехкара институташи университеташи.

Дукха йола китайски вузаш, къаьстта мехка нерттераярий группана юкъейолха университеташ дешара заведенеш хинна ца Iеш, Iилма-тохкама центраш а я. Белгалдаккха доагIа хIанз цар лабораторeш эггара кердагIча оборудованеца, хIанзарча вычислительни техникаца, тренажерашца, контрольно - измерительни прибoрашца Iалашъяь хилар, лакхера квалификаци йола советски специалисташ укхаза Iилма-тохкама балха юкъе дакъа лоацаш хиларо йиш хулийт дукхагIча даькъе цу эггара безача, маьхерча оборудованех ма могга дукхагIа пайда эца.

Укх тIеххьарча шерашка аз Iомаеш йола машинаш тешамеи дукха яхаргйолаш хилийтара проблема техника чоалхане ме йоал тIехь-тIехьа дукхагIа лоархIам болаш я. Цудухьа деш дола тохкамаш геттара боккха лоархIам болаш да транспортни гIишлош юи машинаш, автомобилаш, технологически оборудовани санна йолча механически системех пайда эцара эффект лакхъяра. Цу лостаме дуккхача шерашка болх бу Московски автодорожни институте (МАДИ), цох хьахур чIоагIа ха ловш ба Китае, къаьстта цунна тара йола проблемаш Iомаеча вузашкеи НИИ-шкеи. Ший бахьан доацаш дац, царех дукkханеша, царна Тунцзи яха политехнически институт (Шанхай), Цзяотун яхача университета трибологе Iилман-технически институт (Шанхай), Сианьски автомобильно-наькъа институт санна йовзаш яраш а йолаш, предложенеш оттаяьй цхьана тохкамаш дараи цу даькъе цхьана къахьегараи МАДИ-ца творчески цхьана къахьегарах договор ергйолаш.

Цу Цзяотун яхача университете советски Iилманхочо технически Iилмай кандидата, МАДИ доцента В. Сытника профессора Яо Цукана кулгалдеча китайски Iилманхой коллективаца цхьана кхотабенна дукха нах бахача городашка машинаш лелалга кхерамза вIаштIехьдаккхара эша теоретически положенеши практически рекомендацеши оттаяра даькъе тохкамаш даьд. Из проблема къаьстта лоархIаме я итт миллион нах баха, машинаш лелалга баха нах дукха велосипедашца лелаш хиларца низкъала оттадеча Шанхай санна йолча городашта.

ЧIоаггIа шерлу Iилман бувзамаш кхыча советскии китайскии вузашта юкъе а. Масала, дика вIаши творчески гIулакхаш леладу Шанхайски химико-технологически институтеи Менделеева цIерагIча Московски химико-технологически институтеи (МХТИ) Iилманхоша. МХТИ преподавателаша Шанхайски ХТИ студенташта лекцеш ешалга дика традици а хинна дIаэттад. Китайски коллегашца цхьана Iилман тохкамаш даьд иштта Днепропетровски университета доценташа химически Iилмай кандидата А. Штеменкоси С. Бандоренкоси, Азербайджанерча специалисташа Э. Мовсумзадес, С. Бахтиярова, А. Шамхалиева. ВIаши гIулакхаш леладу Московски энергетически институтои Цзяотун яхача Шанхайски университетои.

(АПН).